

אניית המעפילים הבאה שהתקרבה אל חופי הארץ לא הגיעה במפתיע. זו הייתה 'יאשיהו ווג'ווד'. המודיעין הבריטי עקב אחרי תהליך רכישתה בארה"ב והכנתה להפלגה באיטליה. על יציאתה לים עמוסת מעפילים קיבלו הבריטים ידיעה מנציג המוסד לעליה ב' באיטליה בעצמו.¹

האנייה הייתה במקורה קורבטה קנדית מדגם 'פלאוור משופר' (Revised Flower) בשם 'בורנואה' (Beuhrnois). היא נבנתה בשנת 1944 במהלך מלחמת העולם ונועדה לליווי שיירות באוקיינוס האטלנטי. גופה עשוי פלדה, הדחקה עמד על 1,000 טון ואורכה היה 68 מטר. האנייה הונעה באמצעות מנוע קיטור ומהירותה המכסימלית הייתה 17 קשר. אחרי המלחמה הוצאה משירות והוצעה למכירה כעודפי מלחמה.²

את האנייה רכש זאב שינד נציג המוסד בארה"ב. זו הייתה אחת משתי אניות המעפילים הראשונות שנרכשו בארה"ב. יחד אתה נרכשה אחותה, הקורבטה 'נורסייד' (Norsyde), לימים אניית המעפילים 'הגנה'. בשונה מהרכישות שבוצעו בנמלי הים התיכון היו הרכישות בארה"ב רשמיות ומסודרות, לפחות למראית עין. לצורך זה הקים המוסד חברת קש בשם Caribbean Atlantic Corporation ותהליך הרכישה היה גלוי ומתועד. הכנותיה נעשו במספנה ב'סטטן איילנד', ניו יורק והמימון לרכישה ולהכנות הגיע ברובו מיהדות ארה"ב. בשלב זה נרשמו שתי הספינות בשמות 'בלבואה' ו'קולון' (Balboa & Colon).³

מבחינת הצי הבריטי פתחו האניות עידן חדש. מצד אחד, ההכנות בארה"ב היו גלויות וכך התאפשר לאסוף מידע מדויק על יכולותיהן של האניות וצורתן, אך בצד יתרון זה נוצרה לצי שורה שלימה של בעיות. ראשית, האניות נבנו כאניות מלחמה, בנייתן מאסיבית ומהירותן גבוהה, אתגר למשחתות ובעיה ליתר הספינות שהפעיל הצי ובוודאי לסירות המשטרה, האניות היו חזקות, מהירות וגבוהות מהן.⁴

שנית, הצוות והמלווים היו אזרחי ארה"ב. תפישה, מעצר והעמדה למשפט של אזרח אמריקאי אינה דומה בהשלכותיה למעצרו של מבריח ים תיכוני. פעולה כזו עלולה

¹ יהודה ארזי פנה מיוזמתו להרולד לאסקי אליו נתוודע ב'פרשת לה-ספציה', הודיע לו על יציאת האנייה ותבע ממנו להודיע לממשלת בריטניה שלא לנסות לעצרה. את"ה, 14.222, מיהודה ארזי אל המוסד בארץ, מברק עדכון, 20.6.46.

² אהרוני – מטות, עמ' 68.

³ קרמן – מעפילים, עמ' 58.

⁴ ניניאן - פטרול, עמ' 51.

הייתה להזיק לתדמיתה של בריטניה בארה"ב כשברקע נשמעת כל העת ביקורת נוקבת על יחס הבריטים למעפילים.⁵

שלישית, הפרעה לתהליך ההכנה לא באה בחשבון בגבולות ארה"ב, בשום דרך, דווקא בשל היותו גלוי ומפורסם.⁶

המודיעין והצי עקבו בדריכות רבה על ההכנות מנסים להעריך את המצב החדש ולהיערך בהתאם.⁷

ב-18 באפריל עם סיום ההכנות יצאו הספינות לדרך. הן היו מאוישות בצוות אמריקאי החל מרב החובל ועד אחרון הימאים, רובם מתנדבים יהודים, חלקם שירתו בצי ארה"ב בזמן המלחמה. 'בלבואה' הפליגה לצרפת ו'קולון' הפליגה לאיטליה.⁸

'קולון' עצרה באיים האזוריים לצורך תיקון תקלה, המשיכה והפליגה לכיוון מצרי גיברלטר והגיעה לנמל סבונה, איטליה ב-29 במאי. בסבונה עברה לפיקודם של אנשי המוסד יהודה ארזי ועדה סרני. גם עבור ארזי היה כאן חידוש, עד כה רכש את האניות בעצמו וגם שכר עבורן צוותים לפי ראות עיניו, הפעם הכול היה שונה.⁹

בניו יורק זוודה הספינה בשתי סירות מנוע גדולות, סירת הצלה ורפסודות הצלה כמתחייב בתקנים האמריקאים. עם הגעתה לסבונה החל תהליך הכנה משלים שכלל בניית סיפון נוסף בירכתיים ובניית מבני ברזל (קונסטרוקציות) לדרגשי שינה עבור 1,250 נוסעים, התהליך ארך שלושה שבועות.¹⁰

למפקד ההפלגה ארצה מונה איש הפלי"ם דב מגן (ברצ'יק) ובנוסף אליו כלל צוות המלווים מהפלי"ם את צבי כצנלסון, ישראל אורבך, ישראל רותם וה'גדעוני' משה ירושלמי. ירושלמי הצטרף לאלחוטן אמריקאי בשם מילטון מילר שהגיע בהפלגה מארה"ב. מבחינת אנשי הפלי"ם שהורגלו לעבוד מול צוות יווני או איטלקי בחלוקת תפקידים ברורה וטריוויאלית היה כאן חידוש שדרש שינוי ביחס, הצוות האמריקאי ראה עצמו יותר מימאים שכירים.¹¹

⁵ ליברך – מאבק, עמ' 101.

⁶ שם, שם.

⁷ קרמן – מעפילים, עמ' 113.

⁸ שם, עמ' 58.

⁹ כהן - ארזי, עמ' 114.

¹⁰ סרני - ספינות, עמ' 75.

¹¹ קרמן – מעפילים עמ' 69.

עם סיום ההכנות ב-18 ביוני בשעה 17:00, יצאה האנייה מנמל סבונה, לכאורה אל נמל פורט סעיד, אך לאחר רדת החשכה חזרה למעגן קטן בשם ואדו לא רחוק מסבונה, כדי להעמיס מעפילים.¹²

הרציף הקטן לא אפשר לאנייה לגשת ולהיקשר אליו במלוא אורכה. הנתב ששכר ארזי, רב חובל אנסלדו, (שימש בעבר רב חובלן של 'חנה סנש' ושל 'אליהו גולומב') החליט להטיל עוגן ואחר כך לקרב את ירכתיי האנייה לרציף כך שתעמוד במאונך אליו. כבש שהונח בין הירכתיים לרציף שימש למעבר המעפילים והצוות. עדה סרני ויהודה ארזי עמדו על הרציף והתבוננו בתהליך. מראה של האנייה הגדולה הנקשרת לרציף הקטן עורר סקרנות ועד מהרה הגיע למקום כוח של משטרה.¹³ מערכות השלטון באיטליה של אחרי המלחמה היו בשלבי התארגנות. באזור סבונה היה כוחם של הפרטיזנים (לשעבר) והקומוניסטים רב והמשטרה המקומית סרה למרותם.¹⁴ שמועה אמרה שהאנייה באה לחלץ ולהבריח פשיסטים מנאמניו של מוסוליני והמשטרה נשלחה לברר זאת.¹⁵ בינתיים היו המעפילים בדרכם לאנייה, בשתי שיירות, האחת ממחנה ליד טורינו והשנייה ממחנה טרדטה. הנסיעה לא הייתה קלה והשיירות הגיעו באיחור ביחס לשעה שנקבעה. המשטרה שכבר הייתה במקום לא נתנה למעפילים לעלות לאנייה. יהודה ארזי נסע לתחנת המשטרה כדי לנסות ולשכנע את המפקד המקומי להתיר למעפילים להפליג.¹⁶ בעוד ארזי משתהה בתחנה הצליח דב מגן לשחד את השוטרים האיטלקיים. לרשותו עמד מזווה מלא בכל טוב שהגיע מארה"ב והשוטרים לא עמדו בפיתוי. המעפילים עלו, מגן לא חיכה לארזי, הוא הורה לנתק את חבלי הירכתיים, להרים עוגן ולהפליג. האנייה יצאה לדרך.¹⁷

למחרת בבוקר ב-19 ביוני בשעה 09:10 עם הגעתה אל מחוץ למים הטריטוריאליים של איטליה עצרה האנייה והמתינה לערב. עם חשיכה הורדה אחת מסירות המנוע ומספר אנשים מצוות ההכנה, שלא תוכנן להפלגה, חזר בסירה לנמל 'לה-ספציה' הקרוב. אחר כך המשיכה האנייה בנתיב העובר ממערב לקורסיקה ומדרום לסיציליה ישירות לכיוון חופי הארץ.¹⁸

¹² כהן – ארזי, עמ' 115.

¹³ קרמן – מעפילים, עמ' 87.

¹⁴ שם, שם.

¹⁵ שם, עמ' 90.

¹⁶ כהן – ארזי, עמ' 116.

¹⁷ קרמן – מעפילים, עמ' 90.

¹⁸ שם, עמ' 103.

ב-23 בחודש התקבל באנייה מברק ממטה המוסד בארץ. דוודק'ה נמרי ביקש לברר אם 'קולון' תוכל להיפגש בלב ים עם 'בלבואה' ולקחת 1,000 מעפילים שהיו על סיפונה, המוסד רצה לחסוך באניות. מגן לא שיתף פעולה, הוא השיב בשלילה, כוונתו הייתה לפרוץ את המצור ולנחות בחוף שפך הירקון.¹⁹

ב-24 ביוני שודרה ב BBC ידיעה על משחתות שיצאו ללכוד אנייה ועליה 1,000 מהגרים לא חוקיים. המלווים התעלמו מהעובדה שידועים על הפלגתם ומחכים להם. הם היו נחושים לפרוץ.²⁰

הצפי להגעתה של ה'ווג'וד' לארץ העסיק את המפקדים הבריטיים. הסיורים המתוגברים החלו כבר ב-23 לחודש. אחת מהערכות המודיעין הייתה כי הספינה לא תחצה את קו המים הריבוניים אלא תיעזר במספר ספינות קטנות יותר להעברת המעפילים לחוף, כפי שנעשה בעבר על ידי מספר ספינות מעפילים והצי נערך בהתאם.²¹

בצהרי ה-25 ביוני כשהייתה האנייה במרחק 150 מייל מהחוף הורה מגן להוריד מהירות. הוא רצה להימצא מחוץ לטווח 100 מייל באור אחרון ואז לנסות ולחמוק לכיוון תל אביב במלוא המהירות. משעות הצהריים נאסר על המעפילים לעלות לסיפונים.²² בשעה 17:20 כשהייתה הספינה במרחק 130 מייל מחופי הארץ הופיע מטוס סיור וחג מעליה מספר פעמים, שעתיים וחצי לאחר מכן הגיעה המשחתת 'טליבונט' זיהתה את האנייה, לאחר מכן הצטרפו המשחתות 'ההידון' ו'ונס' (H.M.S Venus). השלישייה החלה ללוותה בטווחים קרובים.²³ ווג'וד נפלה רק במעט בגודלה ובכושר התמרון שלה מהמשחתות וזו כנראה הסיבה בגללה נדרשו כל השלוש לקחת חלק בליווי.

האתגר שעמד בפני מפקדי המשחתות לא היה פשוט. הם ידעו כי הזמן שייקח לאנייה לחצות את קו שלושת המיילים ולעלות על החוף קצר מעשר דקות.²⁴ בנייתה המאסיבית אפשרה לה לספוג כמה דחיפות מצידן של המשחתות ואולי אף לגרום להן נזק. תמרון המשחתות כדי להיצמד לאנייה היה צריך להיות זריז ומקצועי והורדת המלחים וההשתלטות על האנייה היו צריכים להסתיים תוך פחות מעשר הדקות. לפיכך נדרשו המפקדים להגיע לטווח שלושת המיילים כשהם מוכנים

¹⁹ שם, עמ' 109.

²⁰ אמ"ה, תיק 'ווג'וד', מאת ישראל אוירבך אל מפקדת הפלי"ם, דו"ח סגן מפקד האנייה, יולי 1946.

²¹ ניניאן – פטרול, עמ' 52.

²² קרמן - מעפילים, עמ' 107.

²³ PRO ADM 1/19532, דו"ח מפקד ה'הידון' על יירוט ה'ווג'וד', 26.6.46 (נמצא באת"ה).

²⁴ הזמן הלוקח לאנייה שמהירותה 17 קשר (מהירותה של 'ווג'וד') לגמא את המרחק.

וערוכים לפעולה מיידית. את הצעד הראשון הייתה ה'ווג'ווד' צריכה לעשות, היוזמה הייתה כולה בידי מפקדה שיכול היה להחליט היכן ומתי לחצות.

גילוי האנייה היה אכזבה למלוים אשר קיוו להצליח לחמוק ולנחות בחוף תל אביב. אנשי המוסד היו מודאגים יותר מתפיסתה והחרמתה של האנייה. המלוים לא ידעו כי ארזי הוא שהודיע לבריטים על יציאתה לים. במברק שכתב לחבר הפרלמט הבריטי לאסקי, אליו התוודע במהלך פרשת לה-ספציה, דיווח לו על יציאת האנייה וביקש אותו לייעץ לממשלת בריטניה שלא לנסות לעצרה.²⁵

בשעה 21:05 הורה דוידק'ה נמרי את מגן לוותר על הנחיתה בתל אביב ולהפליג לכיוון חיפה. האנייה הונחתה להניף את דגל ישראל ולתלות על הדופן שלטים הנושאים שם חדש: 'יאשיהו ווג'ווד', על שמו של חבר פרלמנט בריטי, מתומכי הצהרת בלפור. השם נקבע על ידי מטה ההגנה, הוא נועד לקשור את ההפלגה עם ההבטחה הבריטית ולהביך את הבריטים.²⁶

עוד הנחה נמרי לעצור במרחק 10 מייל מהחוף, בתקווה שהבריטים יתפתו למעצר בים הפתוח. במקרה זה לא תהייה לבריטים עילה להחרים את האנייה ואפשר היה לעשות בה שימוש בהפלגות נוספות.²⁷

כללי המשחק היו ברורים למפקדי המשחתות, הם נזהרו מלהורות לאנייה או לגרם לה להיכנס למים הריבוניים מיזמתם. בבוקר ה-26 בחודש הודיעה 'ווג'ווד' למשחתת 'ונוס' שליוותה אותה ליווי צמוד שבאנייה יש מחסור חמור של מזון ומים ויש על סיפונה 6 נשים חולות. מפקד ה'ונוס' ענה שאיננו עומד בדרכה של האנייה אך הזכיר כי בתוך המים הריבוניים של ארץ חלים חוקי המנדט.²⁸ המפקד נזהר בתשובתו שמא תשתמע ממנה הוראה או הזמנה.²⁹

ה'משחק' נמשך עד שעות הערב, בשעה 18:29 הורה מגן להוריד סירה למים ולהעביר אליה קבוצת מעפילים, כאילו החל שלב ההורדה. הבריטים לא התפתו. סירת המשטרה HDML מס' 1145 הפליגה ליד הסירה שהורדה ועצרה את האנשים רק ברגע שחצו את קו המים הריבוניים.³⁰

²⁵ אמ"ה, 14.222, מאלון לארצי, מברק עדכון, 20.6.46.

²⁶ ליבריר – מאבק, עמ' 192.

²⁷ קרמן – מעפילים, עמ' 117.

²⁸ Admi- 1935, מאת מפקד ה'ונוס' אל מפקד שייטת 3, דו"ח יירוט ה'ווג'ווד', 26.6.1946. (נמצא באת"ה).

²⁹ קרמן – מעפילים, עמ' 119.

³⁰ Admi- 1935, מאת מפקד ה'ונוס' אל מפקד שייטת 3, דו"ח יירוט ה'ווג'ווד', 26.6.1946. (נמצא באת"ה).

בינתיים עייפו המעפילים עצמם מהמאבק ובסופו של דבר הורה מגן לפרוץ במלא המהירות לכיוון חוף קריית חיים. בשעה 19:10 חצתה 'ווג'ווד' את הקו. המשחתות 'נוס' ו'הידון' היו ערוכות לרגע. הן הניפו דגלי L (עצור את אנייתך מיד) קראו ברמקולים ופתחו בירי אזהרה.³¹

מגן החליט לוותר אך למנוע את הסגרת המלווים. רב החובל עצר את מנוע האנייה, סובב את ההגה למלואו, שילב את המנוע לאחור ונטש את הגשר. האנייה נעה במעגלים לאחור. במצב זה הגישה לאנייה והעברת צוות ההשתלטות נעשתה בלתי אפשרית. כמו רב החובל גם יתר הצוות נטש את עמדותיו ורץ להתחפש ולהיטמע בין המעפילים. לבסוף, באין מסיקים בעמדת הדוודים אזל הקיטור והספינה נעצרה.³²

ההשתלטות עברה בשקט וללא התנגדות, את יתרת הלילה עשתה האנייה בעגינה מחוץ לנמל ועם בוקר נגררה לרציף. המעפילים הורדו מהאנייה והוסעו למחנה המעצר בעתלית.³³

השוטרים לא הצליחו לאתר את המלווים והצוות, הם ראו עריסה ריקה של סירת מנוע (זו שהורדה וחזרה ללה-ספציה) והניחו שהצוות ברח בה מוקדם יותר.³⁴

האנייה הוחרמה ונקשרה לשובר הגלים לצידן של כמה אניות מעפילים אחרות שנתפסו. עם סיום המנדט הייתה לאחת מאניות חיל הים הראשונות ולקחה חלק נכבד בקרבות הים במלחמת העצמאות.

האירוע היה אבן דרך במאמצי הצי הבריטי לבלום את גלי ההעפלה, סוג חדש של אניות ומספר גדול מאוד של מעפילים על האניות חייבו שינוי בהיערכות.³⁵

הבעיה לא נשארה נחלתו של הצי בלבד, מספריהם הגדולים של המעפילים יצרו בעיה לממשלה הבריטית בארץ ישראל ולנציב העליון. המחנה בעתלית עמד להתמלא והנוהג להוריד את מספר המעפילים מהמכסה החודשית הפך לא רלוונטי משום שבאניות היו יותר מעפילים ממה שאפשרו המכסות.³⁶

³¹ שם, שם.

³² קרמן – מעפילים, עמ' 121.

³³ אהרוני – מטות, עמ' 70.

³⁴ קרמן – מעפילים, עמ' 121.

³⁵ ניניאן – פטרול, עמ' 51.

³⁶ בוגנר – מרי, עמ' 40.

